

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	14-22
<i>Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich</i> DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023)	23-34
<i>Бобожонова Феруза Хаятовна</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ҲРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ	35-40
<i>Halimov Tal'at</i> XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	41-45
<i>Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich</i> ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI	46-54
<i>Tilavova Shahnoza Salohitdinovna</i> MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR	55-59
<i>Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли</i> XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (ФАРФОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).....	60-64
<i>Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li</i> NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024)	65-73
<i>Umarov Baxtishod</i> SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA)..	74-79
<i>Ўўлдошев Салимжон Валиевич</i> ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ҲЙИНЛАРИ	80-85
<i>Askarov Azimjon Odiljon o'g'li</i> O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI	86-91
<i>Eshchanov Hurmat Matnazarovich</i> O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI.....	92-95
<i>Azamatova Gulmira Bayirbekovna</i> O'ZEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOYIYQTSODIY	

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҶАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
 ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳаййо Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ OSHIRISH VA FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> “ETNOS”, “MILLAT” TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDI SINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Хасанов Зафар Бахтиyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

<i>Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH	632-640
<i>Юлдошев Рустам Дилшод угли</i> РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ	641-645
<i>Razzakov Baxrom Abdug'afurovich</i> BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH: INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI O'RGANISHGA MISOLIDA.....	646-650
<i>Salimova Shahlo Sayfulloyevna</i> TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI	651-656
<i>Kuchkarova Arofathon</i> MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH (GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA)	657-661
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI	662-669
<i>Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH ISTIQBOLLARI	670-675
<i>Saidova Surayyo Yarqulovna</i> NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH TAMOYILLARI	676-686
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI	687-691
<i>Niyazova Minara Baxramovna</i> TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	692-697
<i>Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li</i> OLY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI	698-702
<i>Boboyeva Zarifa Jahonqulovna</i> SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI.....	703-708
<i>O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI.....	709-713
<i>Muxtshamova Parvina Zahitovna</i> ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH	714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

HISTORICAL INFORMATION ABOUT OLD TERMIZ

Raimov Mamasoat Safar ugli

Termiz State University, Department of "World History", Teacher.

Abstract. In this article, the data related to Old Termiz in the Western literature, the migration of the population, and the existing problems at the level of social life and its social aspects are scientifically analyzed.

Key words: Shahri Gulgula, "Travel to Bukhara" by Alexander Borns, I.V. Musketov, without words, "Afghan wind", Madinat ar-Rijol, Termiz, Zununabad.

ESKI TERMIZ TARIXIY HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR

Raimov Mamasoat Safar o'g'li

TerDU Jahon tarixi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada G'arb adabiyotida Eski Termiz bilan bog'liq ma'lumotlar aholisining migratsiyasi, hamda ijtimoiy turmush darajasida mavjud muammolar va uning ijtimoiy jihatları masalaları ilmiy tahlil etilgan.

Kirish so'zlar: Shahri G'ulg'ula, Aleksandr Bornsning "Buxoroga sayohat", I.V.Mushketov, so'zsiz, "afg'on shamoli", Madinat ar-Rijol, Termiz, Zununobod.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N14>

Kirish. G'arb adabiyotida Eski Termiz bilan bog'liq ma'lumotlar XVIII asrdan boshlab uchraydi. O'sha davr ma'lumotlari, asosan, G'arbiy Yevropada tuzilgan geografik xaritalarda Termiz nomli shaharning joylashuv o'rni ko'rsatilganligi bilan xarakterlanadi[1;164].

G'arb adabiyotida Eski Termiz haqidagi dastlabki ma'lumotlar fransuz yozuvchisi J.Deginning Markaziy Osiyo tarixi haqida hikoya qiluvchi XVIII asrda chop etilgan kitobida uchraydi. Shunisi qiziqarliki, XVIII-XIX asr g'arb adabiyotida Eski Termiz shahri G'ulg'ula nomi bilan mashhur bo'lgan va bu haqida qiziqarli ma'lumotlarni yevropalik tarixchi, geograf va sayohatchilar G.Mayndorf, V.G.Tizengauzen, G.Yul, N.A.Mayev, D.N.Logofet, I.V.Mushketov, A.A.Bikov, I.L.Yavaroskiy, N.A.Sorokin, N.Karazin, N.Zubov, G.Bonvalo va boshqalar yozib qoldirishgan.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, XIX asrning 80-yillariga kelib Rossiya imperiyasining mustamlakachilik siyosati O'rta Osiyo va Afg'oniston hududida Rus hukmronligini o'rnatish uchun Rossiya-Angliya kurashi nihoyatda kuchayib ketdi. Natijada O'rta Osiyoning Amudaryo orqali Afg'oniston bo'ylab o'tgan chegara hududlarida Rus va Ingliz harbiy zobitlari, harbiy suratkash va sayohatchilar tez-tez paydo bo'la boshlashdi. Ayniqsa, 1820-yilda Buxorodagi rus elchixonasidagi G.Mayndorfning Buxorodan Eski Termizga sayohatidan so'ng "1820-yilda

Orenburgdan Buxoroga sayohat” nomli kitobi 1826-yilda Parijda bosilib chiqdi. G.Meyendorf Eski Termiz qoldiqlarini tasvirlab turib: ”Bu shahar Amudaryoning o’ng qirg’og’ida (chap qirg’og’iga qarama-qarshi tomonda) joylashgan bo’lib, tosh va shag’altosh, paxsadan qilingan uylarning xarobalaridan boshqa narsa ko’rinmaydi”-deb yozadi[2;77].

G.Meyendorf ma’lumotlaridan shu narsa ayon bo’ladiki, bu davrda Eski Termiz hali arxeologik tadqiqotlarga jalb etilmagan bo’lib, faqat hududni kuzatuv orqali o’rganish holati hukmronlik qilar edi.

1835-yilda Sankt-Peterburgda nashr etilgan tilshunoslik ekspeditsiyasining “Oksus” nomli maqolasida Eski Termiz haqida ma’lumotlar keltiriladi: “Ko’lobda boshlanib, Turon pasttekisligi qismida Hisor vodiysi yastanib yotadi va Balxni O’kuzdan ajratib turgan Qunduzsoy va Xuludsoy vodiylarining qarama-qarshisida Balxning deyarli bir xil meridianida Eski Termiz xarobalari joylashgan”.

Adabiyotlar tahlili va metod. G’arb adabiyot vakillaridan biri ingliz geografi Genri Yul Eski Termiz xarobalari haqida to’laroq ma’lumot berilishga harakat qilgan. Uning 1873-yilda chop etilgan ‘Vud sayohati” nomli kitobi so’zboshisida Oks bo’yida joylashgan va Chingizxon tomonidan vayron qilingan Termiz juda qadimiy va juda mashhur shaharlardan biri bo’lib hisoblanadi[3;51].

Eski Termiz Chingizxon hujumidan bir asr so’ng daryodan tahminan ikki mil uzoqlikda o’zining avvalgi darajasiga erishadi va bu holatni 1334-yilda Termizga tashrif buyurgan Ibn Battuta ham qayd etadi”, deydi.

1805-yil Rossiya tomonidan Buxoro amirligining janubiy hududlarini harbiy-siyosiy o’rganish maqsadida N.A.Mayev boshchiligida topograf Vishnevskiy, tarjimon Kazbekov, suratkash Krivsov, tabiatshunos F.F.Shvars, Kazakov va Vaynberglardan iborat maxsus ekspeditsiya tuziladi. N.A.Mayev Surxon vohasiga tashrif buyurgan bo’lsa-da, Eski Termiz va Termiz shahrini borib ko’rmagan. Shu sababli uning Termiz haqidagi ma’lumotlari mahalliy aholidan so’rab surishtirish orqali to’plangan ma’lumotlardan iborat bo’lib qolgan. Ammo N.A.Mayev voha tabiati, tarixi, shahar va qishloq aholisi, ularning turmush tarzi, urf-odatlar haqida --o’zi bo’lgan hududlarda ko’rib yozganlari hozirgi kunda ham o’z ahamiyatini yo’qotmagan.

1878-yilning 7-dekabrida Toshkentdan Qobulga ketayotgan Rossyaning 1878-1879-yilgi Afg’onistondagi vakili I.L. Yavorskiy Eski Termiz xarobalarini ko’rib, qiziqarli ma’lumotlarni yozib qoldirdi. Unionmg yozishicha, “... Pattakesar kechuvidan 5-6 vyorst (1 vyorst 1,6 km-I.B) uzoqlikda Eski Termiz xarobalari yastanib yotadi. Juda kata hududdagi yer pishgan g’ishtlarning siniq bo’laklari bilan qoplangan. Bir joyda balandligi 5-7 sajin (1 sajin 2,134 m-I.B) keladigan pishgan g’ishtdan qurilgan bir minora turibdi. Minora aylanasi bo’ylab pishgan g’ishtlardan foydalanib kufiy usulda yozilgan yozuvlar bor. Minoraning yuqori qismi xarob bo’lgan, undan nariroqda esa g’ishtdan qilingan juda ko’p binolarning xarobalari bor. Ko’pgina g’isht siniqlari ustida koshinli qoplama bor. Ushbu xarobalar joyi Xaybar deb ataladi”. I.L.Yavarskiyning ushbu ma’lumotlari Eski Termiz haqida bir qadar fikr yuritishga imkon beradi[4;211].

Eng avvalo, 1071-1072-yillarda qoraxoniylar davrida qurilgan (ba’zi manbalarda 1081-1082-yillarda qurilgan deb ko’rsatilgan) Termiz minorasining balandligi I.L.Yavarskiy tahmin qilganidek, 10-12 metr emas, balki ancha baland bo’lganligini faraz qilish mumkin. Negadir, I.L.Yavarskiy 1900-yilda N.Kastalskiy tomonidan suratga olingan Termiz minorasi yonidagi

masjid haqida lom-mim demagan (hozirgi kunda ushbu masjid suratlari Termiz Arxeologiya muzeyi fondida saqlanmoqda). Bizning fikrimizcha, suratga olingan minora yonida kichik masjid binosi bo'lgan. Chunki shundoqqina masjid yonida aholi turar joyi bo'lishi ehtimoldan juda uzoq bo'lib, minoralar asosan azon aytishga mo'ljallangan inshoot hisoblangan. 1879-yil avgust oyi boshlarida Eski Termiz xarobalarini o'rganish maqsadida Samarqanddan ilmiy ekspeditsiya yo'lga chiqadi. Uning tarkibida taniqli olimlardan geolog I.V.Mushketov, botanik N.A.Sorokin, muhandis N.L.Lyapunov, tarjimon F.N.Jukov va yozuvchi-rassom N.N.Karamzinlar bor edi [5;3].

Muhokama. Eski Termizdagi tarixiy yodgorliklarning rasmlari N.N.Karamzin tomonidan unchalik aniq chizilmaganligi tufayli ular katta ilmiy ahamiyatga ega emas.

Muhandis N.L.Lyapunov Al-Hakim at-Termiziy qabridagi yozuvlarning nusxalarini suratga tushirib olgan bo'lsa-da, uning vafotidan so'ng suratlar yo'qolib ketgan. Ilmiy ekspeditsiya a'zolari muhim bir ma'lumotni aniqlash maqsadida, mahalliy aholi orasida surishtiruv ishlarini olib borgan. Bu ma'lumot Eski Termizdagi qal'adan daryoning qarama-maqarshi tomoniga qarab qurilgan eski ko'priq haqida edi. Mahalliy aholining guvohlik berishicha, daryoning suvi pasayib ketgan paytlarda ko'prikning mustahkam ustunlari ko'rinib turgan.

Ushbu ma'lumotlarni aniqlash maqsadida ekspeditsiya a'zolari yelkanli qayiqlar va yog'ochdan yasalgan suzuvchi dastalar yordamida daryoga tushib harchand urinmasinlar, ko'priq qoldiqlarini topa olmaganlar, Shuni aytish kerakki, ko'priq haqidagi mish-mishlar yoki mahalliy aholi hikoyalari zamirida qandaydir tarixiy haqiqat bordek.

Eski Termiz xarobalari haqidagi muhim ma'lumotlarni I.V.Mushketov keltiradi. Uning yozishicha, Miya (Jarqo'rg'on minorasi yonida) degan joydan Surxon vohasi suvsiz qolgan joydan, shamol bilan ko'tarilgan qum barxanlari esa o'simlik dunyosiga katta zarra yetkazadi va Eski Termizga qadar yetib kelib, uning ustiga yog'iladi. Bu o'rinda I.V.Mushketov, so'zsiz, "afg'on shamoli" haqida yozayotgani aniq [6;4].

I.V.Mushketovning Eski Termiz qal'asi haqidagi ma'lumotlariga ko'ra, shahar qal'asi xarobasi boshqa xarobalarga nisbatan yaxshi saqlangan. Qal'aning eni 6600 kv.m. (66 ar) keladigan zali chuqur xandaq bilan hamda uzunligi 428 metr (200 sajin) keladigan yo'lak va uzunligi 210 metr (100 sajin) keladigan tor yo'lak bilan o'ralgan.

Rus harbiy muhandisi A.G.Ananyev esa Eski Termiz qal'asining uzunligini 525 metr (250 sajin), enini 252 metr (128 sajin) va balandligi 6,3 metrdan 10,5 metrgacha (3-5 sajin) deb ko'rsatadi. Shuningdek A.G.Ananyev qal'adan shimol tomonda 100 metr (50 sajin) uzoqlikda joylashgan Al-Hakim at-Termiziy hamda qal'adan sharq tomonda 2 km uzoqlikda (2 vyorst) joylangan Xo'ja Varrux minorasi (ozgina qiyshaygan) va uning yonidagi quduq hamda qal'adan shimolda joylashgan Chingiztepa yodgorligi haqida ma'lumot beradi.

Amudaryodan sharqiy tomonda 5 km (5 vyorst) SultonSaodat, Afg'onmozor, Kokildorota va Qirqqiz obidalari haqida ma'lumotlar beradi.

I.V.Mushketov e'tiroficha, qal'aning daryo tomonida unga chiqadigan yo'laklar pishgan g'ishtdan qurilgan. Daryoga qal'aning yerosti yo'laklari orqali chiqilgan. Ammo ushbu yo'laklar vaqt o'tishi bilan tuproq bilan to'lib qolgan. I.V.Mushketov qal'a xarobalarida dastlabki ilmiy kuzatuvlar o'tkazib o'tkazib, temir va misdan yasalgan turli xil buyumlarning qoldiqlari, shisha buyumlar, naqshinkor sopol buyumlar siniqlari va tangalar (asosan grek tangalari)ni topganlarini qayd etadi. Ayniqsa, uning qurbaqa shaklidagi oq nefritdan tayyorlangan muhr bo'lagini topib olganligi diqqatga sazovordir. Ammo, I.V.Mushketov ushbu topilmaning keyingi

taqdiri haqida hech nima demagan. Shuningdek, u qal'aning Madinat ar-Rijol, Termiz, Zununobod nomlari bilan qayd etilgani qayd etilgan. 1881-yilning aprel oyida Buxorodan afg'on amiri Sheralixon huzuriga ketayotgan K.E.Eyfanov, fransuz sayyohi G.Bonvalo va rassom Kanyular Eski Termiz xarobalarini ko'zdan kechirdilar va maqbaraning chap tomonidagi Al-Hakim at-Termiziy qabri yonida ko'plab taniqli kishilarning qabrlari borligini aniqlashga muvaffaq bo'lishadi. G.Bonvalo tomonidan yozib qoldirilgan ma'lumotlar 2006-2007-yillarda maqbara atrofida olib borilgan arxeologik kuzatuv ishlarida tasdiqlangan. Shuningdek G.Bonvalo Sherobod yo'li yoqasida joylashgan minoraga alohida e'tibor qaratib, uning yonida madrasa xarobalari, karvonsaroy, hammomlar va badavlat kishilarning xonadonlari joylashganini qayd etgan[7;3].

Natijalar. 1890-yilda Arxeologiya komissiyasining topshirig'iga ko'ra sharqshunos E.F.Kalning Amudaryo qirg'oqlari bo'ylab ilmiy safarlari boshlanadi. Uning yo'nalishi dastlab daryoning chap qirg'og'idagi Karki shahridan to afg'on hududidagi Davqal'agacha, so'ngra esa Karkining o'ng tomonidan boshlab to Amudaryoning quyilish joyigacha qilib belgilangan edi. E.F.Kal tomonidan Eski Termizda birmuncha jiddiy tadqiqotlar o'tkazilib, ancha qiziqarli ma'lumotlar to'plangan. U Al-Hakim at-Termiziy qabrtoshida o'lchov ishlarini amalga oshirdi. Qabrtoshdagi yozuvlarni qisman o'qib suratga oladi. Mahalliy aholidan 150 ga yaqin Yunon-Baqtriya, Skif, Hindiston, Arab mamlakatlari va Eron mamlakatlarida zarb qilingan tangalarni sotib oladi.

1891-yilda E.F.Kal Amudaryoning Buxoro amirligiga qarashli qirg'oqlariga ikkinchi marotaba qaytadi. Ammo bezgak kasalligiga chalilib Karki shahrida vafot etadi. Shunisi achinarliki, u to'plagan buyumlarning faqat bir qismigina davlat Ermitajiga topshirilgan. Qolgan qismi haqida aniq ma'lumotlar yo'q. Eski Termizda o'tkazilgan arxeologik tadqiqotlar haqidagi ma'lumotlar, aniqrog'i, "Kalning kundalik daftari" qo'lyozmasining 25 ta fotonegativi hozirgi Termiz Arxeologiya muzeyi arxivida saqlanib kelinmoqda[8;2].

Xulosa. O'zbekiston Mustaqillikka erishgach, manbashunoslik fanida Termiz tarixini o'rganishning yangi bosqichi boshlandi. Surxondaryolik tarixchi olimlar, arxeologlar, adib va o'lkashunoslarning Termiz tarixiga oid ko'plab asrlari nashr etilishi fikrimizning yorqin dalilidir.

Turli mamlakatlar bilan hamkorlikda ko'plab arxeologik ekspeditsiyalarning tashkil etilishi Baqtriya-Toxariston sivilizatsiyalarida Termizning tutgan o'rni haqida Xalqaro konferensiya va anjumanlarning o'tkazilishi Termiz tarixi manbashunosligini yangi ma'lumotlar bilan boyitdi.

Termizning o'tmishini o'rganish hamda u to'g'ridagi ilmiy adabiyot tarixnavisligi har bir ilmiy tadqiqot uchun alohida mavzu bo'lishi mumkin bo'lgan qator jihatlarni o'z ichiga oluvchi g'oyat keng ilmiy muammodir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Tursunov S.N., Qobilov E.A. va boshq. Surxondaryo tarix ko'zguvida. – Toshkent: Sharq, 2001. – B. 112.
2. Tursunov S.N., Qobilov E.A. va boshq. Surxondaryo tarixi. – Toshkent: Sharq, 2003. – B. 145.
3. Tursunov S.N., Pardayev T.R. va boshq. O'zbekiston tarixi va madaniyati – Surxondaryo etnografiyasi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 2006. – B. 192.

4. Jaloliddin Mirzo. Termiz tarixi. Toshkent, 2001. – 6-bet.
5. Safar o'g'li, R. M. (2023). The Study of The History of Termiz by Researchers. *Genius Repository*, 26, 24-27.
6. Safar o'g'li, R. M. (2023). TERMIZ OBIDALARINING RUS TADQIQOTCHILARI TOMONIDAN O'RGANILISHI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(34), 37-41.
7. Safar o'g'li, R. M. (2023). TERMIZNING CHIG 'ATOY ULUSI TARKIBIDAN MUSTAQILIKKA CHIQISH TARIXI HAQIDA.
8. Safar o'g'li, R. M. (2023). TERMIZ TARIXINI ORGANISHDA YANGI DAVR.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).